

NIEUWSBRIEF FLORON-FWT, NR.2, APRIL 1990

DISTRICT TWENTE e.o.

www.fwtwente.nl

REDACTIE: Otto Zijlstra (districtscoördinator FLORON). E-mail: ogzijlstra@zon-net.nl
Pieter Stolwijk (coördinator Floristische Werkgroep Twente). E-mail: fwt@fwtwente.nl
Jacques Bielen E-mail: jwbielen@xs4all.nl

[O.G. ZIJLSTRA](#)

[J.W. BIELEN](#)

J. BAAR & P.F. STOLWIJK

[P.F. Stolwijk](#)

Red.

Red.

Red.

Kruidkers (*Lepidium*) in Twente, p.1

Een bezoek aan het Bentheimerwald, p.6

Tekenbeetziekte, p.8

Uit het veld: Bosgeelster (*Gagea lutea*) aan de Schipbeek, p.10

Mededelingen, p.10

Excursieprogramma FLORON-FWT, p.12

In het volgende nummer, p.13

Kruidkers (*Lepidium*) in Twente.

O.G. Zijlstra

Door de Floristische Werkgroep Twente zijn tot op heden zeven soorten van het geslacht Kruidkers (*Lepidium*) gevonden; daarmee is dit het Kruisbloemengeslacht met de meeste vertegenwoordigers in Twente.

Kruidkersen hebben een vaak onopvallend uiterlijk of vertonen op afstand enige gelijkenis met andere Kruisbloemigen; hierdoor kunnen ze licht over het hoofd worden gezien.

De meeste soorten worden vooral aangetroffen in het stedelijk gebied.

Algemene kenmerken van Kruidkers binnen Nederland

Planten rechtopstaand of opstijgend; stengels rond, ten minste in het onderste deel bezet met enkelvoudige haren.

Bloemen in dichte trossen; de vier ongedeelde kroonbladen zijn tot ca. 5 mm lang, wit (bleekgeel bij Door-groeide kruidkers) of ontbrekend.

Hauwtjes 2-hokkig, in omtrek rond tot omgekeerd eirond, al dan niet gevleugeld; lengte tot ca. 7 mm. Hokken eenzadig (**fig.1**).

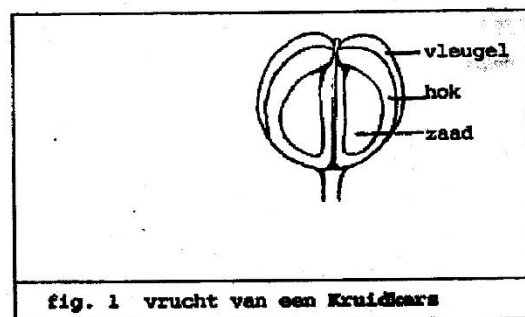

fig. 1 vrucht van een Kruidkers

Determinatiesleutel tot de in Twente aangetroffen soorten

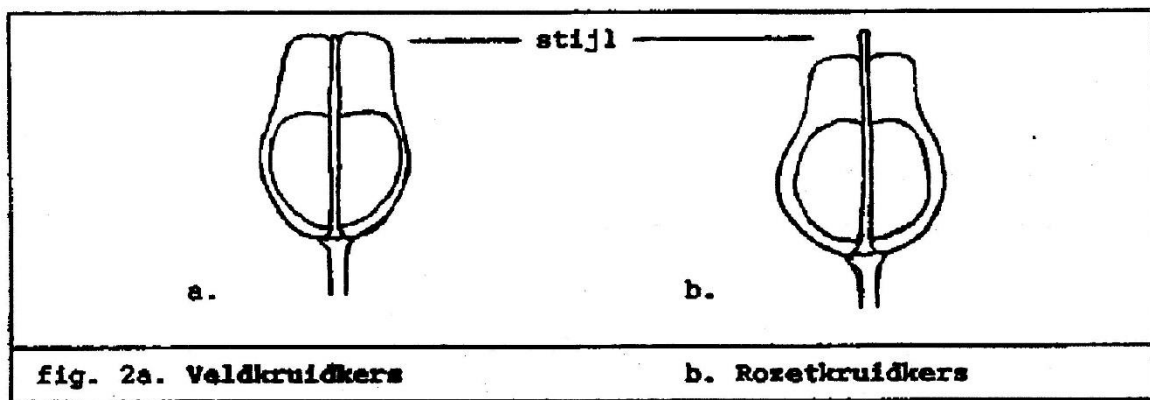
I. Bovenste stengelbladen pijlvormig stengelomvattend. Vleugels der vruchten met het onderste deel van de stijl vergroeid.

A. Helmknoppen geel; vrije deel van de stijl meestal niet buiten de vleugels uitstekend (**fig.2a**). Plant eenjarig (gemakkelijk uit de grond te trekken).

..... Veldkruidkers² (*Lepidium campestre*)

B. Helmknoppen paars; vrije deel van de stijl ca. 1 mm buiten de vleugels uitstekend (**fig.2b**). Plant overblijvend (moeilijk uit de grond te trekken).

..... Rozetkruidkers (*Lepidium heterophyllum*)

II. Stengelbladen niet stengelomvattend. Stijl niet vergroeid met de vleugels van de vrucht.

A. Vruchten 5-6 mm lang. Bladen en stengel door waslaagje blauwgroen. Helmknoppen (meestal) paars.

..... Tuinkers (*Lepidium sativum*)

B. Vruchten 1,5-3,5 mm lang. Plant zonder waslaagje. Helmknoppen geel.

a. Plant met onaangename ('muizen')geur. Kroonbladen afwezig; zaden ongerand.

..... Steenkruidkers (*Lepidium ruderale*)

b. Plant zonder sterke geur. Kroonbladen al dan niet aanwezig; zaden gerand.

- Alle kroonbladen groter dan de kelk. Vruchtstelen 1,5-2 maal zo lang als de vrucht.

..... Virginische kruidkers (*Lepidium virginicum*)

- Kroonbladen kleiner dan de kelk of afwezig. Vruchtstelen ca. even lang als de vrucht.

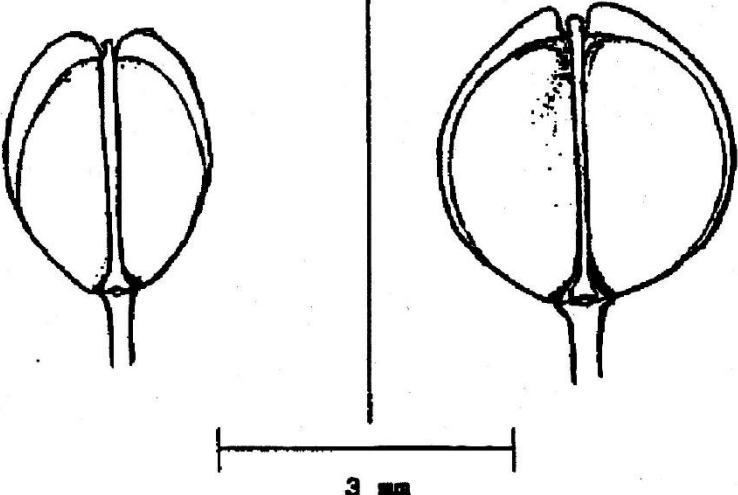

..... Dichtbloemige kruidkers (*Lepidium densiflorum*)

- Kroonbladen bij de eerste bloemen langer, bij de latere korter dan de kelk; soms afwezig. Vruchtstelen iets langer dan de vrucht.

..... Vergeten kruidkers (*Lepidium neglectum*)

Daar de verschillen tussen Dichtbloemige kruidkers en Vergeten kruidkers klein zijn, volgt hieronder (**fig.3**) een vergelijkend schema van de vrucht- en zaadkenmerken van beide soorten, waarmee ze goed van elkaar onderscheiden kunnen worden. Alleen wanneer zowel de vrucht- als zaadkenmerken kloppen, kan men zeker zijn van een juiste determinatie. Een sterke loep is noodzakelijk. Altijd verscheidene vruchten en zaden onderzoeken. Bij twijfel graag materiaal met goed ontwikkelde vruchten verzamelen.

Het schema is gebaseerd op herbariummateriaal en diverse binnen- en buitenlandse flora's.

fig. 3	Dichtbloemige kruidkers	Vergeten kruidkers	
VRUCHT			
	vorm	omgekeerd eirond, langer dan breed	rond
	breedte	2,0-2,5 mm	2,5-3,5 mm
ZAAD			
	rand	smal, doorschijnend	vrij breed, buitenomtrek (a) doorschijnend.
	lengte x breedte	ca. 1,2 x 0,7 mm	ca. 1,5 x 1,1 mm

Kruidkerssoorten vertonen een oppervlakkige gelijkenis met andere Kruisbloemigen, die op dezelfde standplaatsen kunnen worden gevonden. Zo kan Witte krodde (*Thlaspi arvense*) voor een Kruidkers worden aangezien. De belangrijkste verschillen met *Lepidium* zijn de kantige stengel, de grotere vrucht (7-12 mm lang) en de 5-8-zadige hokjes.

Op afstand kan een Kruidkers voor Herderstasje (*Capsella bursa-pastoris*) worden aangezien. Bij nadere beschouwing valt direct het verschil in bouw van de vruchten op: die van Herderstasje zijn omgekeerd driehoekig (dus met wigvormige voet), die van een Kruidkers rond tot omgekeerd eirond (altijd met ronde voet, **fig.1**).

Verspreiding van Kruidkers in Twente

Per soort wordt het totaalaantal verschillende kilometerblokken vermeld, waarin ze is aangetroffen door de FWT, in de periode 1981 t/m 1989.

1. Veldkruidkers (*Lepidium campestre*) Aantal km-blokken: 9
De meeste vindplaatsen (6) liggen in bermen langs het Twentekanaal tussen Stokkum en Goor. Verder is de soort aangetroffen in grazige bermen Z. van Hengelo (o.a. in km-blok 34.17.11, = coördinaten 250-474, bij de Boekelosebrug) en in Enschede, langs het spoortje naar Boekelo (km-blok 34.18.41, = coördinaten 255-471).
2. Rozetkruidkers (*Lepidium heterophyllum*) Aantal km-blokken: 1
Tot op heden is er één vindplaats bekend, sinds 1976: bij de Hengelerbrug, Z. van Goor, in grazige wegberm op zand.
3. Tuinkers (*Lepidium sativum*) Aantal km-blokken: 3
De bekende Tuinkers of Sterkers verwildert af en toe, o.a. in nieuwe wegbermen bij Hengelo (blokken 28.57.33/34, = coördinaten 252-477 en 253-477).
4. Steenkruidkers (*Lepidium ruderales*) Aantal km-blokken: 17
Deze soort is de laatste jaren sterk in opmars; ze komt vooral tevoorschijn in omgewerkte en nieuwe bermen: o.a. Delden, Lonneker, Hengelo. Verder is zij verspreid over Twente te vinden op soortgelijke plaatsen als de Virginische kruidkers.
5. Virginische kruidkers (*Lepidium virginicum*) Aantal km-blokken: 20
De meest algemene soort in Twente, die vooral in Enschede-West en Hengelo-Zuid veel is aan te treffen tussen plaveisel, in perkjes en open bermen en langs het spoor. Ze is verder onder meer bekend van Lonneker en Oldenzaal.
6. Dichtbloemige kruidkers (*Lepidium densiflorum*) Aantal km-blokken: 3
Sinds 1981 is deze van oorsprong N-Amerikaanse soort, die in Nederland als adventief te boek staat, bekend van de Kanaalstraat in het havengebied van Enschede (km-blok 34.18.41, = coördinaten 255-471), waar ze nu al 9 jaren achtereen is aangetroffen tussen straatstenen rond het weegstation van het overslagbedrijf Sesam. Aangezien de vindplaats zo'n 150 meter verwijderd ligt van de eigenlijke overslag, - waar de soort nooit is gevonden -, mag aangenomen worden dat zij hier niet ieder jaar opnieuw wordt aangevoerd, maar is ingeburgerd.
In 1989 is de soort op twee nieuwe plaatsen ontdekt: tussen steenslag in de middenberm van de Oldenzaalsestraat in Hengelo (km-blok 28.57.34, = coördinaten 253-477) en op het stationsterrein van Boekelo (km-blok

34.27.12, = coördinaten 251-469). Het heeft er alle schijn van dat de Dichtbloemige kruidkners zich in Twente verder zal uitbreiden.

7. Vergeten kruidkners (*Lepidium neglectum*) Aantal km-blokken: 1
Eveneens een uit N-Amerika afkomstige soort, die in de Flora van Nederland (1983) als adventief wordt aangeduid. Ze komt in Enschede echter al sinds 1980 bestendig voor aan de Lonnekerbrugstraat tussen straatstenen (km-blok 34.18.31, = coördinaten 255-472) en heeft zich de laatste jaren zelfs weten uit te breiden in de omgeving, zodat we ook van deze soort kunnen stellen dat zij hier ingeburgerd is.

Het is niet ondenkbaar dat er nog andere Kruidknerssoorten in Twente aan te treffen zijn. De beste kans maakt Doorgroeide kruidkners (*Lepidium perfoliatum*), een adventieve soort uit M- en Z-Europa, die zich van alle andere Kruidknerssoorten onderscheidt door haar bleekgele bloemen.

Het feit dat er momenteel verscheidene wegen in aanleg zijn in Twente, biedt Kruidknerssoorten goede vestigingsmogelijkheden. Mede gezien onze ervaring dat er langs nieuwe wegen verrassende vondsten gedaan worden (o.a. Borne en Hengelo!), is het goed om aan bermen in het algemeen en aan Kruidkners in het bijzonder eens extra aandacht te schenken.

Literatuur

- HEUKELS/VAN DER MEIJDEN (1983). Flora van Nederland, p.165-168.
WEEDA, E. (1987). Nederlandse Ecologische Flora 2, p.39-42.
HEIMANS, E. (1983). Geïllustreerde Flora van Nederland, p.536-538.
HAM, R.W.J.M. VAN DER (1981). De Virginische kruidkners in Limburg, Natuurhistorisch Maandblad, 70 (6/7), p.101.
MEIJDEN, R. VAN DER & L. VANHECKE (1986). Naamlijst van de Flora van Nederland en België, in Gorteria dl. 13 nr. 5/6.
HANSEN, K. (1985). Dansk Feltflora, p.247-249.
BLAMEY, M. & C. GREY-WILSON (1989). The illustrated flora of Britain and Northern Europe, p.154.
-

Een bezoek aan het Bentheimerwald

J.W. Bielen

Op 10 juni 1989 maakte de afdeling Hengelo van de KNNV een plantenexcursie naar het Bentheimerwoud. Het was aanvankelijk de bedoeling dat Rudolf Luiken deze excursie zou leiden, maar omdat Rudolf die dag plotseling verhinderd was, vroeg hij schrijver dezes als excursieleider op te treden. Nu is Rudolf Luiken van oudsher een kenner van dit gebied, hij weet de plekjes soms tot op de vierkante meter aan te wijzen, zodat van mijn kant enige aarzeling bestond. Deze aarzeling werd overwonnen nadat Rudolf aanbood een voor-excursie te houden. Omdat ik wist dat Pieter Stolwijk sinds hij in Twente woont het Bentheimerwoud nooit had bezocht, vroeg ik hem om mee te gaan. Boze tongen beweerden later dat ik steun zocht bij zijn plantenkennis. Nou ja, misschien is dat ook wel zo. In ieder geval leverde het streeplijstje van Pieter op deze ochtendexcursie maar liefst 184 soorten. We vonden onder meer een nog niet bij Rudolf bekende populatie van de in Nederland uiterst zeldzame Trilgraszegge (*Carex brizoides*), verder onder meer Bleke zegge (*Carex pallescens*), Eenbloemig parelgras (*Melica uniflora*), Zwartblauwe rapunzel (*Phyteuma nigrum*), Boswederik (*Lysimachia nemorum*) en last but not least Franse aardkastanje (*Conopodium majus*). Deze laatste had Rudolf mij op de voorexkursie reeds getoond. Hieronder volgt meer informatie over deze plant in een artikeltje dat ik heb geschreven voor "Onder de Loep", het mededelingenblaadje van de KNNV-afd. Hengelo.

Het succes van deze excursie brengt mij ertoe voor te stellen om bij wijze van snoepexcursie ook met de FWT eens een bezoek te brengen aan het Bentheimerwoud. Het liefst zou ik op deze excursie tevens een opname willen maken van de vegetatie met de Franse aardkastanje. Deze excursie zou in verband daarmee plaats moeten hebben rond 1 juni.

Het determineren van *Conopodium majus* leverde met diverse flora's nogal wat moeilijkheden op. Nadat ik mijn artikel bij Jan Clason van de KNNV-afd. Hengelo had ingeleverd, wees deze mij erop, dat determinatie moeiteloos lukte met de tabel van J. SCHMITZ (1988).

De Franse aardkastanje (*Conopodium majus*) in Bentheim

Op de excursie van zondag 10 juni werd door de deelnemers de door Rudolf Luiken twee jaar geleden voor het eerst ontdekte Franse aardkastanje uitgebreid bestudeerd. Dat het hier een bijzondere vondst betreft, blijkt o.m. uit het feit dat deze schermbloem nooit in Nederland is aangetroffen en derhalve niet wordt vermeld in de Nederlandse flora's. De naam Franse aardkastanje werd aan een Belgische flora (DE LANGHE, 1988) ontleend.*

In Duitsland is deze soort zeer zeldzaam. In de Atlas der Blütenpflanzen der BRD (HAEUPLER & al., 1988) worden slechts zeven vindplaatsen vermeld. Bentheim ontbreekt daarbij.

De Franse aardkastanje, die evenals de Aardkastanje (*Bunium bulbocastanum*) eetbare knollen bezit, is dan ook een plant met een atlantische tot submediterrane verspreiding. In Engeland behoort zij tot de "common roadside plants" en

* Zie ook: MEIJDEN, R. VAN DER & L. VANHECKE, 1986.

komt vanaf het uiterste zuiden tot de noordelijkste punt van Schotland en zelfs op de Shetlandeilanden in elke county voor.

Het determineren kostte Rudolf Luiken en de door hem geraadpleegde plantenkenners wel enige moeite. Uiteindelijk sprak Eddy Weeda, de schrijver van de Nederlandse Oecologische Flora, het verlossende woord. Aanvankelijk werd aan Bergvenkel (*Meum athamanticum*), ook geen Nederlandse plant, gedacht. Zo'n fout wordt meer gemaakt. In bovengenoemde Atlas der Blütenpflanzen der BRD staat een foto met het onderschrift '*Conopodium majus*'. Bij zijn bespreking van deze atlas in Gorteria 15 (no.2, 1989) vermeldde R. van der Meijden reeds dat dit onjuist is en *Meum athamanticum* moet zijn*. Na het zien van *Conopodium majus* in het Bentheimerwoud moet ik hem gelijk geven.

Hier blijkt weer uit dat het determineren van schermbloemigen nog weleens minder eenvoudig kan zijn. Daar zijn diverse redenen voor. Veel soorten lijken uiterlijk sterk op elkaar. Er zijn nogal eens bloemen en tegelijk rijpe vruchten nodig voor een goede determinatie. Bij de Franse aardkastanje is bovendien de variatie in de aantallen omwindsels en omwindseltjes een probleem. In de determinatietabel van de Duitse flora van SCHMEIL-FITSCHEN (1968) bijvoorbeeld moet gekozen worden voor drie of meer omwindsels en omwindseltjes om op *Conopodium majus* uit te komen. Maar bij de beschrijving van deze plant lezen we in dezelfde flora: "Hülle und Hüllchen oft fehlend." Ook bij de door ons bekeken exemplaren bleken de omwindsels afwezig en van de omwindseltjes waren niet meer dan een paar frutsels te zien.

Toch is de Franse aardkastanje als je hem eens gezien hebt, niet zo moeilijk te herkennen. Opvallend zijn de breed driehoekige, snel geel verwelkende, grondstandige bladen, waarvan het begin van de bladsteel zich meestal onder de grond bevindt. De grondstandige bladen komen daardoor op enige afstand van de stengel uit de grond en lijken daarvan los te staan. Deze eigenschappen waren bij de door ons bekeken exemplaren goed te zien. De plant staat rechtop en bereikt een hoogte van 15 tot 50 cm. De bladen zijn twee- tot drievoudig geveerd, de deelbladen van de eerste orde zijn gesteeld. De schermen bevatten zes tot twaalf stralen. De vrucht is in lengtedoorsnede smal ovaal en voorzien van een tweetandige snavel.

De plant verschijnt in het vroege voorjaar, ontwikkelt rijpe zaden voor het eind van de maand juni en sterft dan op de ondergrondse knol na af. Ze behoort dus tot de voorjaarsgeofieten net als Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Speenkruid (*Ranunculus ficaria*) enz.

Hoe deze plant in Bentheim verzeild is geraakt, zal wel altijd een raadsel blijven. Dat zij met opzet door de mens werd ingebracht lijkt weinig waarschijnlijk. Zij heeft niet direct kwaliteiten als aantrekkelijke tuinplant. Een onopzettelijke overbrenging behoort zeker wel tot de mogelijkheden. De groeiplaats is namelijk direct gelegen aan de rand van het park van het Kurort, waar helaas veel met exotisch plantenmateriaal gewerkt wordt.

De standplaats lijkt wel geschikt en overeen te komen met de in de literatuur beschreven standplaatsen in Engeland. De Franse aardkastanje komt daar voornamelijk voor in vochtige bossen met betrekkelijk onvruchtbare, diepe, zwak zure minerale bodems en wordt veelal aangetroffen samen met Bosanemoon, Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*), Groot heksenkruid (*Circaea lutetiana*), Knolboterbloem (*Ranunculus bulbosus*) en Ruig viooltje (*Viola hirta*). De eerste drie soorten treffen we in het Bentheimerwoud in de nabije omgeving van de vindplaats aan. Opmerkelijk vind ik de vermelding dat de Franse aardkastanje in

* In Gorteria 15:6, p.162 staat echter dat op de bewuste foto beide soorten te zien zijn.

Engeland niet voorkomt op kalkrijke bodems, terwijl wij het Bentheimerwoud toch meestal een iets kalkrijker ondergrond toekennen. Mogelijk is een en ander meer een kwestie van benadering dan een echt verschil van opvatting.

Al met al werd er dus op een plaats die toch al uitmuntte door een opmerkelijke rijkdom aan planten, een bijzondere plant bijgevonden, waar de beheerders van dit deel van het parkbos bij het Bad zuinig op zouden moeten zijn. De laatste jaren lijkt de bosrand hier te veel te verruigen.

Wie weet er een weg om voor elkaar te krijgen dat de tuinders daar meer rekening houden met de natuurlijke vegetatie, bijvoorbeeld via een Duitse natuurbeschermingsorganisatie?

literatuur

- CLAPHAM, A.R. & T.G. TUTIN & al. (1968). Excursion flora of the British Isles, p.227, 235.
- FITTER, R., A. FITTER & al. (1974). The wild flowers of Britain and Northern Europe, p.158.
- FOURNIER, P. (1977). Les quatre Flores de la France, p.656, 657.
- GILMOUR, J. (1973). Wild flowers, p.212, 215.
- GRIME & HODGSON & al. (1986). Comparative plant ecology, p.202.
- HAEUPLER & SCHOENFELDER (1988). Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der BRD, p.80, 355.
- HULTÉN, E. (1950). Atlas oever vaexternas utbredning i norden, p.340.
- LANGHE, J.E. DE & al. (1983). Flora van België, Luxemburg, N-Frankrijk en de aangrenzende gebieden, p.407, 422.
- LID, J. (1979). Norsk og Svensk flora, p.524, 535, 537.
- MEIJDEN, R. VAN DER (1989). Gorteria deel 15 no. 2, p.65.
- MEIJDEN, R. VAN DER & L. VANHECKE (1986). Naamlijst van de Flora van Nederland en België, in Gorteria dl. 13 nr. 5/6.
- PERRING, F.H. & S.M. WALTERS (1976). Atlas of the British flora, p.161.
- POLUNIN, O. (1970). Bloemen en planten van Europa, p.284.
- ROTHMALER, W. (1988). Exkursionsflora 2. Gefäßpflanzen, p.336, 344.
- SCHMEIL-FITSCHEN (1968). Flora von Deutschland und seine angrenzende Gebieten, p.227, 234.
- SCHMITZ, J. (1988). Gorteria deel 14 no.1, p.3.
- TUTIN, T.G., V.H. HEYWOOD & al. (1968). Flora Europaea 2, p.329.
-

Tekenbeetziekte

J. Baar & P.F. Stolwijk

In de zomer van 1989 heb ik (Jacqueline Baar) floristisch veldwerk gedaan in de provincie Noord-Brabant. Tijdens dit werk heb ik de tekenbeetziekte opgelopen. Deze ervaring heb ik als nogal onprettig gevoeld; zeven weken ziek zijn is verre van leuk! Dit is de reden dat ik de veldmedewerkers er attent op wil maken dat in sommige streken van Nederland tekenbeetziekte voorkomt.

Hieronder wordt beschreven wat de ziekte precies is.

Geruststellend is dat de tekenbeetziekte altijd te behandelen is met een antibioticum (doxycycline). Alle ziekteverschijnselen verdwijnen na de antibioticumkuur.

Er is dan ook geen reden tot overdreven bezorgdheid. Mijns inziens kan men komend veldseizoen rustig het veld in gaan. Maar gebeurt het dat men door een teek gebeten wordt, dan is het zaak de lichamelijke conditie in de gaten te houden en indien noodzakelijk de huisarts te raadplegen.

Bovenstaande ervaring was reden om Jacqueline te vragen om meer gegevens. De artikelen die ze me stuurde, zijn als volgt samengevat.

Aard van de ziekte, symptomen en behandeling

De tekenbeetziekte wordt ook wel de Lyme-ziekte genoemd. In 1975 brak onder kinderen in het Amerikaanse stadje Old Lyme (Connecticut) een epidemie uit van gewrichtsontstekingen, die werden toegeschreven aan een tekenbeet. De feitelijke verwekker van de ziekte is een bacterie (*Borrelia burgdorferi*). Dit micro-organisme zit in het lijf en niet in de kop van de teek. Daardoor gaan er vele uren overheen, voordat de parasiet door bloed op te zuigen de bacterie in het lichaam van het slachtoffer heeft gebracht. De teken zijn vooral in de zomermaanden actief. Ze klimmen in bomen en laten zich, gelokt door de lichaamswarmte, op mens of dier vallen.

In eerste instantie krijgt iemand die gebeten is door een bacteriedragende teek, griepachtige verschijnselen, zoals moeheid, neerslachtigheid, lichte koorts, rillingen en hoofdpijn. Rondom de beet is (vaak) een rode vlek te zien. Die verschijnselen treden pas ruim een dag na de beet op en verdwijnen weer; de huiduitslag kan ook blijven.

Na enkele weken kan een tweede fase optreden, die wordt gekenmerkt door ontstekingen in hersenvliezen en zenuwwortels, met daaraan gepaard gaande pijnen in de ledematen tot aangezichtsverlamming en hartaandoeningen toe.

Het derde stadium kan maanden tot jaren op zich laten wachten. Pas dan worden gewrichtsaandoeningen en hersenafwijkingen geconstateerd.

De behandeling bestaat uit een kuur met een antibioticum; een eenmaal doorge maakte infectie leidt helaas niet tot immuniteit.

Het voorkomen van tekenbeten

Het zal niet eenvoudig zijn tekenbeten te voorkomen. Het dragen van lange broeken, goed sluitende kleding en eventueel een petje wordt aangeraden. Dat zal bij warm zomerweer niet altijd even aangenaam zijn.

Gegevens ontleend aan:

Overheid waarschuwt in campagne voor beet van een teek. In: Volkskrant, 25-01-1990.

SCHEFFER, H. (1989). Tekensbeten kunnen gevaarlijk zijn. In: Bosbouwvoorlichting nr.3, maart 1989.

Uit het veld

Bosgeelster (*Gagea lutea*) aan de Schipbeek

P.F. Stolwijk

Op zondag 18 maart jl. maakte ik een wandeling langs de Schipbeek, even oost van Rietmolen (coördinaten 243-461). Vele planten waren al, tegen het droge, zonbeschenen talud van de noordoever, in bloei gekomen, zoals Klein tasjeskruid (*Teesdalia nudicaulis*), Driekleurig viooltje (*Viola tricolor*) en Akkerviooltje (*Viola arvensis*), naast Vroegeling (*Erophila verna*), Zandraket (*Arabidopsis thaliana*) en Zandhoornbloem (*Cerastium semidecandrum*). De oever was helemaal blauw gekleurd door de volop bloeiende Draadereprijs (*Veronica filiformis*), die aan de Schipbeek veelvuldig aan te treffen is. Daartussen hier en daar de gele kleur van Speenkruid (*Ranunculus ficaria*).

Plotseling zag ik bij een plekje met Speenkruid een afwijkende kleur geel, meer geelgroen. Ik had de Bosgeelster (*Gagea lutea*) betrappt, een plant die ik hier niet verwacht had. Het was een bescheiden groeiplaats; ik telde slechts drie bloeistengels. Vegetatieve (niet-bloeiende) exemplaren kon ik niet vinden.

Aanvankelijk meende ik dat deze soort aan de Schipbeek niet eerder was gevonden. Dat bleek onjuist. In 1973 is de Bosgeelster door Temminck uit Haaksbergen gezien in atlasblok 34.38, 15 km oostelijker, op het traject bij de Duitse grens. Toen was deze soort nog slechts van een plaats in Twente bekend. Gericht zoeken langs de Dinkel door o.a. Rudi Zielman en Johan Kers bracht vervolgens echter veel vindplaatsen aan het licht.

Het is overigens best mogelijk dat de soort op meer plaatsen langs de Schipbeek te vinden is. Zo vroeg in het jaar wordt daar vast niet vaak geïnventariseerd en zo kan deze plant met zijn korte vegetatieperiode aan de aandacht ontsnappen.

Misschien kan aan het eind van dit seizoen een compleet overzicht van de Twentse groeiplaatsen van de Bosgeelster gegeven worden.

Mededelingen

- Op 5 april 1990 komt de nieuwe editie uit van "Heukels' Flora van Nederland" (red. Dr. R. van der Meijden). De prijs zal f 65,= bedragen.
- Op dezelfde datum ziet de "Rode Lijst van bedreigde en verdwenen plantensoorten in Nederland", de eerste FLORON-publicatie, het licht.
- Ook in april verschijnen er nieuwe streeplijsten voor het Algemeen Project: een versie met de wetenschappelijke en een met de Nederlandse namen. De naamgeving is geheel in overeenstemming met de nieuwe editie van de Flora van Nederland. Op de streeplijsten zijn de Rode Lijst-soorten en de A.A.-soorten aangegeven.

De lijsten worden U toegestuurd.

De A.A.-lijst

De A.A-lijst geeft op het voorblad een (beperkte) mogelijkheid om ook andere, bijzondere soorten te noteren. Wil men daar gebruik van maken, dan moet men die soorten wel goed kennen. Noteer het sys-nr (de soortscade) en naar keuze de Nederlandse naam of de wetenschappelijke naam of beide. Het nummer, dat bedoeld is voor de verwerking door de computer, is ook te vinden in de Flora van Nederland.

De vraag doet zich dan voor welke soorten in het district Twente e.o. bijzonder genoeg zijn om voor bijschrijven in aanmerking te komen. Welnu, er zijn een aantal voor het Twentse landschap karakteristieke soorten die onze aandacht verdienen. Bovendien zijn enige opvallende soorten recent sterk in opmars in Twente.

Ik stel daarom de medewerkers aan het A.A.-project voor om, indien men dat wil, ook aandacht te besteden aan de volgende, opvallende en kenmerkende soorten.

sys-nr	Nederlandse naam	wetenschappelijke naam
0286	Duizendguldenkruid, Echt	<i>Centaureum erythraea</i>
0292	Akkerhoornbloem	<i>Cerastium arvense</i>
0743	Leeuwebek, Kleine	<i>Chaenorrhinum minus</i>
0406	Steenanjer	<i>Dianthus deltoides</i>
0483	Vroegeling	<i>Erophila verna</i>
0558	Stekelbrem	<i>Genista anglica</i>
0560	Kruipbrem	<i>Genista pilosa</i>
0576	Robertskruid	<i>Geranium robertianum</i>
0646	Hertshooi, Liggend	<i>Hypericum humifusum</i>
0896	Vogelmelk, Gewone	<i>Ornithogalum umbellatum</i>
0944	Hertshoornweegbree	<i>Plantago coronopus</i>
0964	Salomonszegel, Veelbloemige	<i>Polygonatum multiflorum</i>
0969	Adderwortel	<i>Polygonum bistorta</i>
1043	Boterbloem, Gulden	<i>Ranunculus auricomus</i>
1062	Reseda, Wilde	<i>Reseda lutea</i>
1063	Wouw	<i>Reseda luteola</i>
1206	Blaassilene	<i>Silene vulgaris</i>
1249	Muur, Grote	<i>Stellaria holostea</i>
1268	Klein tasjeskruid	<i>Teesdalia nudicaulis</i>
1319	Gaspeldoorn	<i>Ulex europaeus</i>
1332	Valeriaan, Kleine	<i>Valeriana dioica</i>
1340	Toorts, Zwarte	<i>Verbascum nigrum</i>
1367	Gelderse roos	<i>Viburnum opulus</i>

Rectificatie

Thomas de Meij maakt ons er op attent dat in het Overzicht Taxa Twente e.o. (Bijlage Nieuwsbrief 1:1, 1990) twee fouten zijn geslopen.

Het sys-nr van Gewone dotterbloem (*Caltha palustris* var. *palustris*) moet zijn 0187 (niet: 1460).

Het sys-nr van Bosandoorn (*Stachys sylvatica*) moet zijn 1246 (niet: 1256).

Excursieprogramma 1990 FLORON - FWT

Meerdaagse FLORON-excursies

1-4 juni. Inventarisatieweekend te Casteren N.Br., kampeerboerderij of tent. In kleine groepjes enige km-blokken inventariseren. Inlichtingen en aanmelding (zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval voor 1 mei) bij John Bruinsma, Thorbeckelaan 24, 5694 CR Breugel, tel. 04990-73384. (Districtscoördinatoren Noord-Brabant).

22-24 juni. Inventarisatieweekend op Ameland, kampeerboerderij. Met kleine groepjes een volledige inventarisatie van het eiland. Inlichtingen en aanmelding bij Jacob Koopman, tel. 05610-16317 of Karst Meijer, tel. 05613-2626. (Districtscoördinatoren Friesland).

7-8 juli. Duits-Nederlandse weekendexcursie; Ter Apel en Lathum aan de Eems. Aanmelden uiterlijk de eerste week van juli. (071-273533)

20-27 juli. FLORON-werkweek. Opgave telefonisch bij Nelleke van der Meijden, tel. 071-273533, onder gelijktijdige storting van inschrijfgeld op postgiro 5914207 t.n.v. penningmeester FLORON, Enschede. Het inschrijfgeld bedraagt f 60,= p.p. voor kampeerders en f 120,= voor wie in een bungalow wil verblijven. (Mogelijk al vol!)

Dagexcursies FLORON-FWT

Alle excursies zijn op zaterdag, behalve de excursie van zondag 13 mei. De excursies staan open voor alle belangstellenden en hebben niet alleen inventarisatie, maar ook kennisoverdracht ten doel.

Inlichtingen over de excursies van FLORON - FWT bij Pieter Stolwijk of Otto Zijlstra, over de landelijke FLORON-excursies bij Eddy Weeda (tel. 071-273533).

7 april. kerk Saasveld, 9.00 uur. FLORON - FWT.
Het voorjaarsbos rond de kerk is het excursiedoel. (Pieter Stolwijk)

7 april. station Reuver, 10.00 uur. FLORON landelijk; wandelexcursie.
Bijzondere voorjaarsbloeiers van bos, akker en begraafplaats.

21 april. kasteel Neerijnen, 10.00 uur. FLORON landelijk; wandelexcursie. Neerijnen ligt op enkele kilometers van Zaltbommel. Fiets huren mogelijk op station (reserveren tel. 04180-14254).
De stinzenflora van het kasteelbos wordt bekeken.

28 april. station Boekelo, 9.00 uur. FLORON - FWT.
De voorjaarsbossen rond Boekelo en eventueel het emplacement van het oude station. (Otto Zijlstra)

5 mei. Hankate, kruising kanaal met de weg Hellendoorn-Ommen, 9.00 uur. FLORON - FWT i.s.m. IVN Nijverdal.
De vroege bloeiers van de kanaaloever. (Pieter Stolwijk)

12 mei. station Harderwijk, 10.00 uur. FLORON landelijk; fietsexcursie. Fietsen zijn te huur op het station (reserveren tel. 03410-19927).
Terreinen aan de IJsselmeerkust.

13 mei. station Nijverdal, 9.00 uur. FLORON - FWT i.s.m. IVN Nijverdal.
Ochtendexcursie aan de Regge. (Pieter Stolwijk)

19 mei. kerk Beuningen, 9.00 uur. FLORON - FWT i.s.m. werkgroep Flora & Fauna Denekamp.
Rond de Dinkel. (Pieter Stolwijk)

19 mei. pont Boven-Hardinxveld, vertrek 10.30 uur; (aansluiting bus vanaf station Gorinchem, vertrek 10.15 uur). FLORON landelijk. Voor deze excursie is opgave vooraf gewenst (071-273533 op 15, 16 of 17 mei).
De droge graslanden op de oostpunt van het Eiland van Dordrecht, die tot de fraaiste en bloemrijkste stroomdalgraslanden van ons land behoren.

9 juni. station Goor, 10.00 uur. FLORON - FWT i.s.m. landelijke Grassenwerkgroep i.o. van de KNNV.
Speciaal bedoeld om moeilijke groepen te bestuderen (grassen, zeggen, russen e.d., en fonteinkruiden). (Pieter Stolwijk)

9 juni. station Dalen (Zuidoost-Drenthe), 10.00 uur. FLORON landelijk; wandelexcursie.

16 juni. Overijsselse Vecht; station Ommen, 9.30 uur. FLORON - FWT.
Op zoek naar fluviaatiele planten. (A. Jongsma; Pieter Stolwijk)

16 juni. station Den Helder, 10.00 uur. FLORON landelijk; wandelexcursie in de duinen.

23 juni. Getelo (Duitsland); grensovergang Mander, 9.00 uur. FLORON - FWT.
Paspoort meenemen!
Inventariseren van 'Rote Liste'-soorten in Nedersaksen. (Jacques Bielen)

Van de excursies van 25 augustus, 8 en 15 september ontvangt U nader bericht.

In het volgende nummer

- Verslag excursie ijsbaan Lossler
 - Een nieuwe editie van Heukels' Flora van Nederland
 - De Nederlandse Rode Lijst
-